

СОФТУЕРЪТ НА НАЦИОНАЛНИЯ УМ: КУЛТУРНА КАРТА НА ЕВРОПА

Герард Хофстеде

Софтуер на ума

“Софтуер на ума” или “ментално програмиране” е метафора на потребителите на компютри за модела на мисли, чувства и поведение, който всеки човек придобива в детството си и следва през живота си. Без такива умствени програми поведението на хората би било непредвидимо и социалният живот – невъзможен.

Умственото програмиране се появява по няколко начина. От многото термини, използвани за описание на умствените програми, следните четири обхващат цялата концепция: Символи, Герои, Ритуали и Ценности. От тези концепции, символите са най-повърхностни и ценностите са най-комплексни, а героите и ритуалите са видими и ги наричам “практики”. Ценностите са невидими.

Предаването на колективните умствени програми чрез обучение продължава през целия ни живот. Най-фундаменталните елементи – ценностите, се научават първи, когато съзнанието ни е най-възприемчиво. До достигането на десетгодишна възраст повечето деца имат твърдо установена ценностна система и след тази възраст е трудно да бъдат правени промени в нея.

Умствената ни програма съдържа различни нива: ние споделяме част от нея със семействата си, част от нея с други представители на нашия пол, зает с нашето поколение, със социалната ни прослойка, с всички, който говорят същия език, споделят същата религия, работят в същата област или при един работодател са израснали в същата нация или в същия регион или етническа група.

Лекцията ми се фокусира върху нивото асоциирано с нацията. Това частично съвпада с т.нар. “национален характер” или “национална култура”.

Разлики в националната култура

През първата половина на двадесети век социалната антропология наложи разбирането, че всички общества, традиционни или модерни, са изправени пред едни и същи основни проблеми, само отговорите се различават.

През 70-те години на ХХ век имах възможността да изследвам голямо количество информация за ценностите на подобни хора от 50 страни по цял свят, събрана чрез проучвания на голяма международна компания. Статистическият анализ показва подобни проблеми и различни решения в четири области, които могат да се интерпретират като измерения на националната култура. Всички изследвани страни могат да бъдат класирани между полюсите на всяко измерение.

Първоначалните ми проучвания са повторени от други изследователи, които са използвали други групи за анкетите: студенти, преподаватели на национални елити, служители на международни компании, пилоти на самолети, потребители и социални работници. Те също са свързани с резултатите на други многонационални изследвания.

Разстояние до властта и избягване на несигурността

Първото измерение е “разстояние до властта” (голямо или малко). То е дефинирано като “степенна, до която по-невлиятелните членове на институции в една страна очакват и приемат, че властта е разпределена неравномерно”. То представлява степента на социално неравенство в умствената нагласа на хората. Всички общества са неравномерни, но някои са по-неравномерни от други. И тази неравномерност е отразена в умствената програма на хората.

Второто измерение е “избягване на несигурността” (силно или слабо). То е дефинирано като “степенна, до която членовете на една култура се чувстват застрашени от несигурни или непознати ситуации”. То отразява нуждата от структури, социална универсалност и абсолютни Истини. Хора в общества със силно избягване на несигурността са програмирани да чувстват, че “Всичко различно е опасно”. Хора в толериращи несигурността общества са програмирани да смятат, че “Всичко различно е интересно”. Фундаменталистките убеждения са типични за общества със силно избягване на несигурността; толерантността, мистицизмът и посредничеството са характерни за общества с ниска нива на избягване на несигурността.

Корените на тези различаващи се умствени програми очевидно могат да бъдат открити в историята. Хората от латинските страни в Европа, които са произлезли от останките на Римската империя, демонстрират по-голямо разстояние до властта и по-силно избягване на несигурността от Германия и Северните страни. Римската империя комбинира два принципа, нови за Европа: 1. власт, централизирана в Рим и 2. система от закони, приложими за всеки гражданин на Империята. Първият поддържа голямо разстояние до властта, а вторият поддържа силно избягване на несигурността.

Югоизточна Европа и Русия са наследили латинския менталитет чрез Византийската култура, която също е дете на Римската култура. Доколкото имам достоверна информация за тези страни, те също се характеризират с голямо разстояние до властта и силно избягване на несигурността.

Индивидуализъм и Мъжественост

Индивидуализъм и противоположността му – Колективизъм, се отнасят за връзките между индивида и социалната му среда. Индивидуализмът определя общества, в които връзките между индивидите са слаби: всеки трябва да се грижи само за себе си и най-близките си роднини; Колективизмът определя общества в които хората от рождението си са част от сплотени, задружни групи, които предпазват човека през целия му живот в замяна на абсолютна лоялност.

Колективизмът е нормално състояние на аграрните общества. Модерният индивидуализъм се е развил в Англия, Шотландия и Холандия и е пренесен в САЩ от пилигримите. Индивидуализмът в други страни се е увеличавал с нарастването на

благосъстоянието. Стойностите на индивидуализъм в Европа следват от близо brutния национален продукт на глава от населението. По-бедните страни са по-колективистични.

Мъжественост и Женственост определят социалните последици от пола. Мъжественост определя обществата, в които емоционалните роли на половете са ясно разграничени: мъжете трябва да са твърди, властни и фокусирани върху материални успехи, жените се предполага да са скромни, нежни и загрижени за качеството на живота. Женствеността определя обществата, в които емоционалните роли на половете съвпадат: и мъжете, и жените могат да са скромни, нежни и загрижени за качеството на живот.

Мъжествената умствена нагласа води до политически избори в полза на ориентирано към действията общество, симпатия към силните и награди за умения. Женствената ментална нагласа води до богато общество, съчувствие към слабите и помощ за нуждаещите се.

Мъжествените култури в Европа са в немско- и англоговорящите страни, Италия, Унгария, Чехия и Полша. Северозападна Европа е с по-скоро женствени култури: Дания, Финландия, Холандия, Норвегия, Швеция. Естония и Словения също са женствени общества. Средно женствени са: Франция, Испания, Португалия, Русия, Сърбия, Хърватско, България и Турция. Корените на разликите между мъжествени и женствени култури не са видими веднага, но имат дълга история.

Сравнително скоро беше идентифицирано пето измерение "разлики между националните култури", което противопоставя "дългосрочна ориентация" и "краткосрочна ориентация" в живота. Източните азиатски нации са по-скоро дългосрочно ориентирани, а африканските и мюсюлманските страни са краткосрочно ориентирани.

Бъдещето на нациите

И така историята, която е определила нациите ни, не само ни е дала артефакти и институции, тя също така е формирала и съзнанията на хората на несъзнателно ниво на ценностите и на съзнателно ниво на практиките.

Национално определеното умствено програмиране се простира отвъд чувството за национална принадлежност. Националната идентичност е съзнателна и лежи в общите практики: символи, герои и ритуали. Но националните умствени програми съдържат и много неосъзнати общи ценности.

Някои хора вярват, че модерните средства за комуникация ще доведат до хомогенизация на съзнанията. Но 2000 години история не са изтрили разликите в менталитета между народи, които са били под владичеството на Рим, и тези, чиито прадеди са останали варвари. Дори ако технологията влияе на умствената нагласа, тези влияния са много частични и постепенни. Поне през следващите 200 години разликите в умствените програми ще се различават значително между различните нации.

Въпреки това ако националните умствени програми продължат да се различават, националните идентичности няма да са сериозно застрашени. Някои символи могат да бъдат загубени и заменени от европейски символи, по-малко герои ще станат международни герои, дори по-малко ритуали ще се променят до европейски ритуали. Основните ценности ще останат силно националистични компоненти.

Разликите в националните умствени програми са по-голям проблем за Европейския съюз, отколкото съюзът е проблем за разликите в умствените програми. За съюза ще е задача да координира ефективно нации, чиито граждани мислят, чувстват и се държат толкова различно едни от други. Ще мине доста време, преди да станат възможни Съединените европейски щати по подобие на Съединените американски щати. Със или без Съюза, Европа ще остане "Europe des parties" (Charles de Gaulle).